

LITOGRAFII DE BARABÁS MIKLÓS ÎN COLECȚIA MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE

Din bogatul fond de grafică aflat în patrimoniul Muzeului Național de Istorie din Cluj – o parte în depozit, iar o alta în expoziția de bază – face parte și colecția de litografii și gravuri executate, respectiv desenate de Barabás Miklós pentru diverși comanditari. Colecția însumează 17 litografii reprezentând portretele unor personalități marcante printre contemporanii maghiari ai pictorului și 3 gravuri pe placă de oțel, reprezentând portretele unor copii și a unui țăran român.

Înainte de a le prezenta și a vorbi de proveniența lor în patrimoniul muzeului clujean, considerăm relevantă o prezentare sumară a importanței portretului, precum și a răspândirii lui în sec. al XIX-lea, în Transilvania și Ungaria.

Începând cu sec. al XIX-lea, portretul cunoaște o dezvoltare și o răspândire fără precedent în două direcții principale: una *romantică*, afiliată idealurilor naționale, ce portretizează personalități ale trecutului în ideea de a argumenta nevoi prezente¹, și una de factură *Biedermeier*, ce promovează idealurile și morala burgheziei, aflată peste tot în Europa în plină afirmare economică și socială. Portretistica de tip Biedermeier, dezvoltată la început în Germania prusacă la sfârșitul sec. al XVIII-lea, a fost receptată prin intermediul Vienei în majoritatea țărilor central și sud-est europene². În Transilvania și Ungaria (peste tot, de altfel), burghezia își construiește treptat o imagine care să pună în valoare virtuțile sale: muncă, inteligență, familie, sentiment. Altfel spus, burghezia și-a creat în cadrul ideologiei sale, propria imagine despre frumos, viață și lume, exprimată cel mai bine prin producția artistică pusă în slujba ei³. Portretul burghez se distinge de cel al epocilor precedente prin individualizarea personajului redat, și fidelitatea față de model și accesoriile vestimentare⁴. În general, imaginea portretistică se concentrează mai ales asupra chipului, depopulând sau eliberând fundalul de accesorii stufoase, de natură să devieze atenția privitorului de la portretul în sine.

Acestui gen de portretistică, ce îmbină sensibil elemente romantice și masiv stilul Biedermeier se realizează, cu foarte mult succes, încă din tinerețe Barabás Miklós, fost elev al Academiei din Viena și cu numeroase studii completate în Italia și la București⁵.

În jurul anilor 30 la Viena se vor răspândi și generaliza spre 1840 ca tematică artistică portretul și imaginile de viață cotidiană⁶. Pesta este sensibilă, și ca urmare, în cercurile literaților și artiștilor se naște ideea că arta, în încercarea ei de a defini un specific național trebuie să se ocupe de popor și de națiunile care trăiesc în Ungaria. În acest context, Barabás Miklós își asumă, începând cu 1837, sarcina de a portretiza diverse etnii: țigani, țărani români etc. O face atât de bine încât în 1844 o revistă de

¹ Ion Frunzetti, *Arta românească în secolul XIX*, București, 1990 p. 71.

² Livia Drăgoi, *Portretul în pictura din Transilvania – sec. XIX*, București, 1979, p. 9-11.

³ Aleksa Ćelebonović, *Realismul burghez la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, 1982, p. 23, 43.

⁴ Galienne și Pierre Francastel, *Portretul*, București, 1973, p. 169.

⁵ Vásárhelyi, Z. Emil, *Régi Erdélyi ascók Barabás Miklós*, Erdéhelikon, Cluj, 1937 (X), p. 445-457.

⁶ Edith Hoffman, *Barabás Miklós*, Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, 1950, p. 24.

modă pestană scria: "*Barabás Miklós cunoaște cel mai bine viața poporului maghiar și a populațiilor ce aparțin de noi*"⁷.

Barabás Miklós se distinge în peisajul artistic din Transilvania și Ungaria tocmai prin predilecția pentru portretistică. A pictat nu numai magnați, ci aproape toți scriitorii și oamenii de cultură ai vremii. De altfel, cele mai multe comenzi sunt portrete și firme de magazine⁸ cu care și-a câștigat o imensă popularitate întreținută permanent de ziarele pestane. În rapoartele sale de călătorie sau cele legate de munca sa, constant publicate în presă (devenise o chestiune de existență pentru multe ziare), deseori se oferea ca portretist într-o manieră convingătoare: "*Cine dorește să se servească de pensula Barabasului nostru în aceste vremuri, acelora le dăm de știre că distinsul artist are de gând să călătorească în Anglia în primăvară unde cu spijinul unor cunoscători britanici toate tezaurele de artă ale demnului Albion vor fi deschise în fața lui*"⁹.

Contemporanii săi insistă pe ideea că Barabás Miklós a fost în Ungaria primul care a dat "viață și suflet" portretului. Dar biografa sa, Edith Hofmann, crede că trebuie acceptat cu rezerve acest punct de vedere, întrucât, e adevărat, Barabás Miklós a reprezentat față de predecesori un imens pas înainte, dar față de posibilitățile sale acest lucru a fost puțin¹⁰. Ca argument, insistă pe faptul că Barabás Miklós picta din memorie și că nu l-a interesat întotdeauna caracterul și psihologia personajelor, ci doar asemănarea. Foarte adevărat este faptul că, pentru a satisface avalanșa de comenzi, în multe cazuri, numai capul îl desenează după model, corpul desenându-l din memorie sau cu ajutorul unui manechin (ca cel folosit de croitori), lucru mărturisit în autobiografia sa din 1836¹¹.

Pentru a evita poate greutățile redării corpurilor, Barabás Miklós a recurs la litografie. Importanța litografiei a fost recunoscută destul de timpuriu în Ungaria ca și în spațiul românesc. În 1822, la Sibiu, exista deja un atelier de litografie condus de Bielz Mihály¹². La Bielz, Barabás Miklós l-a cunoscut pe Barra Gabor (1829), litograf specializat în Germania, Franța și Anglia, de la care a învățat tehnica litografierii. El își va perfecționa această tehnică la București, unde datorită comenzilor și a contactului cu litografia franceză va ridica acest procedeu la o adevărată artă¹³.

În iarna anului 1839/1840, Barabás se afla la Cluj, unde, împreună cu Barra Gábor – devenit din 1831, directorul atelierului de litografie a Colegiului Reformat din Cluj -, se ocupă de organizarea activității litografice de aici. Într-o scrisoare adresată lui Toldy (prieten), Barabás spune: "*Litografia de aici, care e vitregită, am așezat-o în ordine și pot să spun că realizăm litografii mai frumoase decât Trenscensky...*"¹⁴. Aici, la Cluj, va realiza portretele lui Méhes Sámuel (fig. 1), profesor de matematică și fizică la Școala reformată, la cererea elevilor săi și al fruntașului liberalilor reformiști de după dieta de la Bratislava, Wesselényi Miklós

⁷ Apud Edith Hoffman, p. 24.

⁸ Szegedy-Maszák Hugó, *Gróf Szécheyi István arczépe 1836-bál*, Vasárnapi Uisag, Budapesta, 5 aprilie 1908, p. 261-268; Vasárnapi Ujság, Budapesta, 1877, p. 771; Edith Hoffman, p. 29.

⁹ Apud Edith Hoffman, p. 40.

¹⁰ Edith Hoffman, p. 49.

¹¹ Barabás Miklós, *Barabás Miklós önéletrajza*, Cluj, 1978, p. 26.

¹² Maszák Hugó, *Barabás Miklós*, Ujidók, Budapesta, 2 ian, 1898, p. 167-168.

¹³ Andrei Veress, *Pictorul Barabás și României*, A. R. – Memoriile Secțiunii Literare, seria III, tom, IV, p. 3.

¹⁴ Apud Edith Hoffman, p. 50.

(fig. 2). Portrete se remarcă prin grija execuției și atenția specială acordată chipurilor, mult “umanizate” în expresie, după experiența bucureșteană a pictorului

Tot din Cluj, Barabás a trimis editorilor germani, la cererea acestora, mai multe desene în tuș, reprezentând români, ce urmau să fie gravate pe placă de oțel. Printre acestea amintim cunoscutul *Szóló pásztor* (Paznic în vie), sculptat de Karl Malnecht în Viena și apărut sub titlul *Wallachischer Weinhütter* (Culegător de struguri valah) în almanahul Iris pe 1841¹⁵. Executată cu o rară măiestrie și finețe, gravura reprezintă portretul unui român îmbrăcat în haine tradiționale, probabil din Cetea, unde Barabás a fost invitat la cules de struguri în 1839. Stampa păstrată la muzeul din Cluj, poartă titlul greșit *Bányász* (fig. 3), fapt ce nu poate fi explicat decât prin multiplicarea repetată a diverșilor editori până la pierderea denumirii inițiale¹⁶.

Din 1844 cea mai mare parte a activității sale s-a concentrat asupra litografiei, marea modă a acelor vremuri mai ales în capitală. Succese deosebite a cunoscut datorită portretelor dedicate actorilor de scenă și muzicienilor. La fiecare a transpus ceva din seninătatea sufletească și demnitatea serioasă a actorilor maghiari. Totodată se observă finețea deosebită și stilul foarte îngrijit în a reda costumele epocii, materialitatea lor, cofurile și nu în ultimul rând, accesoriile decorative. Toată această atenție acordată detaliului, siguranța execuției, inclusiv poziția de poză în care sunt reprezentați, ne demonstrează că Barabás a lucrat cu modele în față. În colecția muzeului clujean se păstrează 5 asemenea litografii reprezentând portretele unor foarte cunoscuți și iubiți actori și cântăreți maghiari: Munkácsy Flóra (1856)- fig. 4, Prielle Cornélia (1858)- fig. 5, Hegedűsné-Bodenburg Lina (1858)- fig. 6, Reményi Ede (1860)- fig 7, Szerdahelyi (1853)-fig. 8. “Acuma ne dăm seama – spune Edith Hoffman – cât a păcătuit Barabás față de el însuși când și-a desenat portretele din memorie”¹⁷.

În ceea ce privește *proveniența* nu putem face prea multe precizări. Știm însă că toate au fost trimise oficial de Biblioteca Universitară din Cluj, în trei serii Muzeului Ardelean. Din prima fac parte: Szerdahelyi, Széchenyi István, Foriák Géza, Wesselényi Miklós, Prierre Cornélia, Degré Alajos, Reményi Ede, Munkácsy Flóra – înregistrate la Muzeul Ardelean la 3 sept. 1903. În seria a doua sunt trimise litografiile cu portretele lui: Kemény Dénes (2 exemplare), Méhes Sámuel, Szontagh Gusztáv, Teleki József (1847), Mikó Imre -înregistrate la Muzeul Ardelean la 14 aprilie 1908. Cea de a treia serie cuprinde gravurile, intrate în patrimoniul Muzeului Ardelean la 8 decembrie 1908. Despre acestea știm că au făcut parte din colecția Kalian Adam, o colecție generală de grafică cu sute de piese.

Opera lui Barabás Miklós avut o influență considerabilă asupra pictorilor vremii, unii dintre ei transilvăneni, care beneficiază de îndrumările maestrului, sau fac împrumuturi de natură stilistică din portretele sale. Nu trebuie uitat că portretele semnate Barabás, au fost ținute întodeauna la loc de cinste în galeriile aristocrației transilvănene. Totodată importanța operei sale rezidă în faptul că Barabás a fost unul dintre puținii pictori ai vremii care a ținut consecvent un jurnal, ce poate fi considerat un document în ceea ce privește condiția artistului în epocă, mecenatul, dar mai ales mentalitatea unei epoci surprinsă în plină transformare, cu toate frământările politice, culturale și nu în ultimul rând sociale, care au traversat-o.

CAMELIA CIORTEA

¹⁵ Apud Andrei Veress, p. 10.

¹⁶ Barabás Miklós, *Barabás Miklós önéletrajza*, Cluj, 1978, p. 55.

¹⁷ Apud Edith Hoffman, p. 51.

STICHE VON BARABAS MIKLOS IN DEN SAMMLUNGEN DES
NATIONALMUSEUMS FÜR DIE GESCHICHTE SIEBENBÜRGENS
(Zusammenfassung)

Zum reichhaltigen Bestand an Stichen, der sich im Besitz des Nationalmuseums für die Geschichte Siebenbürgens befindet, gehört auch die Sammlung von Lithographien und Stichen, die von Barabás Miklós für verschiedene Besteller durchgeführt bzw. gezeichnet wurden. Die Sammlung beinhaltet 16 Lithographien mit Porträts bedeutender Persönlichkeiten unter den ungarischen Zeitgenossen des Malers, und 3 Lithographien auf Stahlplatte, die Porträts von Kindern beim Spiel darstellen, schließlich das Porträt eines rumänischen Bauern.

Barabás Miklós, ein Schüler der Wiener Akademie, wählte mit viel Erfolg bereits in jungen Jahren die Biedermeier-Porträtkunst aus. Seine Zeitgenossen waren der Ansicht, daß Barabás Miklós jener war, der in Ungarn der Porträtkunst "Leben und Seele" verlieh.

Die Schwierigkeiten der Wiedergabe der Körper oder aber, sehr wahrscheinlich, die große Anzahl an Bestellungen, bewirkten, daß die Kunst der Stiche vorzog. Von großer Einfühlsamkeit und besonderem künstlerischem Wert sind die Porträts von Schauspielern und Musikern, wo er sich gerne mit der Wiedergabe der Kostüme der Zeit befaßt, ihrer Materiale, der Frisuren und des Zierzubehörs.

fig.1 Portretul lui Méhes Sámuel, profesor de matematică și fizică la Școala reformată din Cluj

fig.2 Portretul lui Wesselényi Miklós, fruntaș al liberalilor reformiști de după dieta de la Bratislava

Bányász

fig.3 Stampa "Szőlő pásztor" (Paznic în vie) cu titlul greșit Bányász

fig.4 Portretul actriței maghiare Munkácsy Flóra

fig.5

fig.6

fig.7

fig.8

Litografii reprezentând portretele unor foarte cunoscuți și iubiți actori și cântăreți maghiari
fig.5 Prielle Cornélia (1858), fig.6 , Hegedüsne-Bodenburg Lina (1858),
fig.7 Reményi Ede (1860), fig. 8 Szerdahelyi (1853)